

Равносметката⁵³¹ от съдебния процес в Дряново е седем смъртни присъди и конфискуване на цялото имущество на ликвидираните, три доживотни присъди, осем души са осъдени на по 15 г. затвор, четирима на по 10 години, петима получават по три години затвор, четирима – по една година затвор, а осем души получават условни присъди, като на двама от тях е конфискувано половината имущество и са глобени с по 500 хил. лв. Всеки от ефективно осъдените понася значителна глоба в размер от 50 хил. лв. до 500 хил. лв. и конфискуване на имуществото в полза на държавата. Деветима са оправдани.

12.2. Съдбата на габровските индустриалци и търговци след 9 септември 1944 г.

Още преди Освобождението на България (1878) Габрово е средище на развити занаяти и търговия⁵³², а в края на XIX век е вече един от първите индустриални центрове. Тук е основана първата в Княжество България текстилна фабрика⁵³³ (1882) и Първата българска фабрика за фин трикотаж⁵³⁴ (1890). До 9 септември 1944 г. много предприемчиви българи с трудолюбие и находчивост превръщат Габрово в най-големия център на текстилната промишленост в страната, който се прочува като „Българския Манчестър“⁵³⁵.

Първоначално се развива вълнотекстилната индустрия, а от началото на XX век и памукотекстилната, която бележи значителен ръст след Първата световна война, когато се засилва търсенето на памучни облекла за сметка на вълнените⁵³⁶. Първото памукотекстилно акционерно дружество

⁵³¹ Пак там. (а) За обвиняемите от Дряново Стамен Стоименов Живков, Михаил Минчев Заевски, Иван Петров Циголаров е произнесена смъртна присъда и конфискация на целия имот, за Иван Маринов Рачков – 15 г. затвор и конфискация, Стойчо Димитров Пройчев – 10 г. затвор и конфискация, а други двама са осъдени условно.

⁵³² През XIX век в Габрово се развиват общо 26 занаята – ковачество (налбантство), ножарство, чакракчийство, грънчарство, гайтанджийство, кожарство, бубарство и др.

⁵³³ Първата текстилна фабрика е основана от големия занаятчия, предприемач и търговец от Габровско Иван Калпазанов (1835–1889) с помощта на инженер Васил Карагъзов и в съдружие с габровския търговец Петко Цокев.

⁵³⁴ Първата българска фабрика за фин трикотаж е основана от казанлъшкия търговец Христок Момерин, който внася три ръчни плетачни машини „Харистон“ от Манчестър, Англия, а след това и шевни сглобачни машини и така поставя началото на плетачната индустрия в България.

⁵³⁵ Сравнението е с гр. Манчестър, Англия, който през XIX век се обособява като център на текстилната промишленост на Острова.

⁵³⁶ Постомпиров, Иван, Гечева, Катя. Между два века – зараждане и развитие на памуко-

ство в Габрово „Принц Кирил“ е създадено през 1912 г. През 30-те години в града са изградени три памукопредачници, които осигуряват прежда за фабриките за памучен трикотаж⁵³⁷. В навечерието на Втората световна война в Габрово съществуват десет памукотекстилни фабрики, които във военновременния период се увеличават с още 19 до края на 1944 г., поради създадения се дефицит на текстилни изделия.

Деветосептемврийският преврат, чрез който комунистите влизат във властта, донася първите тежести за индустриалците. Във фабриките е наложен контрол чрез партийни, ремсови и работнически комитети, които се намесват в управлението на предприятията. Дружествата са лишени от оборотни средства чрез принудителното записване и изплащане на значителни вноски за т.нар. Заем за свободата през 1945 г. Собствениците са принуждавани да даряват средства за подпомагане на различни организации, включително и ОФ⁵³⁸.

Едновременно с провеждане на политиката на ликвидирание на частната собственост на преследване са подложени и индустриалците. Още през 1946 г. мнозина от габровските собственици на фабрики са вдворени в концлагери без съд и присъда. Отделно от физическите репресии им се налагат и тежки финансови санкции. През 1947 г. всички членове на акционерни дружества са обложени с допълнително плащане на 30% от номиналната стойност на притежаваните от тях акции със Закона за еднократния данък⁵³⁹. Краят на частното развитие на текстилната промишленост в Габрово идва с национализацията през 1947 г. – национализирани са общо 63 памукотекстилни фабрики и 20 фабрики от вълнотекстилният бранш⁵⁴⁰.

Инициативните и предприемчиви индустриалци, благодарение на труда на които Габрово е превърнат в център на текстилната промишленост в страната, са дамгосани с клеймото „бивши хора“, с което комунистическият тоталитарен режим набелязва за ликвидирание цяло поколение първостроители на България.

текстилната промишленост в Габрово 1912–2012. Габрово, ЕКС-ПРЕС, 2012, с. 8.

⁵³⁷ Пак там, с. 9.

⁵³⁸ Пак там, с. 12–13.

⁵³⁹ Пак там, с. 13.

⁵⁴⁰ Пак там. След реструктуриране и окрупняване на национализираните памукотекстилни предприятия през януари 1959 г. те са обединени в Държавен памукотекстилен комбинат „Васил Коларов“ – Габрово.

Фабрикантите Калпазанови

Историята на първата вълненопредачна фабрика в Габрово „Иван К. Калпазанов“⁵⁴¹ започва с една странна телеграма, изпратена от съдружниците Васил Карагъзов и Иван Калпазанов през 1881 г. с адрес: „До най-старата и реномирана фирма за производство на текстилни машини – Германия“. По преценка на пощальоните, телеграмата достига до фирмата „Рихард Хартман“ в гр. Кемниц, откъдето следва покана и Иван Калпазанов заминава за Германия. Само след една година, на 14 ноември 1882 г., в Габрово е пусната в действие първата предачница за шрайхгарна прежда с 240 вретена. По време на събитието машините влачат и предат вълна в цветовете на българския триколюр. Две години по-късно тя получава името „Първа княжеска придворна фабрика за производство на сукна и гайтани“ и непрекъснато се дооборудва и разширява с нови сгради.

След смъртта на нейния основател фабриката до 1947 г. се ръководи от фамилното акционерно дружество „Иван К. Калпазанов“, в което водеща роля има Добри Калпазанов, който от 17-годишен поема и продължава делото на баща си. „Той беше човек с изключителен морал и аристократизъм в общественото поведение. С впечатляващ външен вид – винаги облечен в костюм от собствени платове, бели колосани яки и „европейски“ обувки... Не съм го виждал без костюм, въпреки че с него живеехме в един дом“, споделя неговият внук, актьорът Добри Иванов Добрев.

Добри Калпазанов управлява фабриката до смъртта си през 1943 г. заедно със сина си Иван Д. Калпазанов, завършил икономика в Санкт Гален, Швейцария, и текстил в Мюлюз, Франция, и с племеника си Кольо Карагъзов, син на неговия зет Васил Карагъзов. От 1930 г. до национализацията директор на фабриката е Иван Калпазанов, който след това е безработен, после е строителен работник, въдворен е в концлагера „Белене“, след това отново е строителен работник, счетоводител в кооператив, преводач от немски език, като през всичките години до смъртта си през 1976 г. следва принципа „Благородството задължава“.

Индустриалецът Пенчо Семов

Пенчо Пенчев Семов (1924–1999) е роден в Габрово. Той е осиновен от габровския търговец и индустриалец Пенчо Иванов Семов – основател на семейната фирма „Иван Семов и снове“ АД за производство на трико-

⁵⁴¹ Първанова, Мариана. Неизвестно за известни български родове. Част III, С., Изток-Запад, 2010.

таж, на вълнотекстилната фабрика „Вилата – Габрово“ и главен акционер във фабрика за вълнена прежда и платове „Успех“ АД.

Пенчо П. Семов учи във френския колеж „Свети Августин“ в Пловдив, а през ваканциите работи във фабрика „Успех“. След отбиване на военната си служба става акционер в памукотекстилното АД „Принц Кирил“ – Габрово, а през 1946 г. е избран за член на Управителния съвет. При национализацията през 1947 г. е уволнен от фабрика „Успех“, а семейната му къща е отнета. През май 1949 г. е арестуван и въдворен в концлагера „Ножарево“, Тутраканско, откъдето е освободен чрез застъпничеството на приятели и индустриалци⁵⁴². Завършва ВМЕИ – София и работи в Министерството на електрониката и електротехниката.

Индустриалецът Петър Кедев

Петър Николов Кедев (1884–1953) остава още като дете сирак и заедно с брат си са отгледани от вуйчо си Стефан Кедев. През 1914 г. той се оженва за най-малката сестра на габровския индустриалец Пенчо Иванов Семов. Назначен е за директор на вълнотекстилната фабрика „Успех“ в Габрово през 1920 г. През юни 1945 г. е избран за подпредседател на Управителния съвет на АД „Принц Кирил“. Член е на Управителния съвет на Съюза на габровските индустриалци (1940–1947), както и на редица други дружества в Габрово и страната.

На 17 май 1949 г. е арестуван и въдворен в концлагера „Ножарево“. През 1950 г. е прехвърлен в концлагера „Белене“, където здравословното му състояние се влошава и в началото на 1953 г. е откаран за лечение в болницата на Софийския затвор. Умира на 3 февруари 1953 г. и е погребан в София. Семейството му разбира впоследствие за смъртта му, след като съпругата му получава обратно изпратения от нея колет в „Белене“ с известието, че „лицето е починало“⁵⁴³.

Габровският общественик Петър Хаджистойчев

Една от най-старите и видни габровски фамилии е Хаджистойчеви, която има общи корени с родовете на Васил Априлов и Цанко Дюстабанов. През 1859 г. Петър Хаджистойчев – гайтанджия, основава първата фирма, а по-късно синовете му, обединени във фамилната фирма „Братя

⁵⁴² Постомпиров, Иван, Гечева, Катя. Цит. съч., с. 63–65.

⁵⁴³ Пак там, с. 66–68.

Хаджистойчеви“, създават втората в Габрово вълнотекстилна фабрика и първата камгарна предачница в България „Александър“ (1884) с машини, доставени от Манчестър⁵⁴⁴. Утвърждават се като най-големия производител на гайтани в България до началото на XX в.

Най-малкият от братя Хаджистойчеви е Цанко Хаджистойчев (1860–1931) – виден общественик и дарител, опълченец в Руско-турската война, доброволец в Сръбско-българската война, народен представител и кмет на Габрово в годините на Първата световна война. Председател на строителния комитет за изграждане на театрално-библиотечното здание „Априлов–Палаузов“. Почетен гражданин на Габрово, носител на ордени „За храброст“ и „Гражданска заслуга“ IV степен.

Петър Хаджистойчев (1889–1963) е достоен наследник на баща си Цанко Хаджистойчев. Завършва Априловската гимназия, а след това и Търговска академия в Лайпциг. Участва във войните от 1912 до 1918 г. След битката при Одрин е удостоен с войнишки „Кръст за храброст“, а в Първата световна война, като запасен офицер, получава отново български и в допълнение, и германски „Кръст за храброст“. От 1923 г. до 1947 г. е председател на Съюза на габровските индустриалци, член е на Варненската търговско-индустриална камара и на Стопанската камара в Плевен. Участва в създаването на водния синдикат „Грамадата“ и за да осигури водоснабдяването на Габрово, изтегля банкови заеми на свое име и предоставя средствата на общината. Инициира издаването на вестник „Габровска промишленост“ и на вестник „Възход“. Няколко мандата е член на УС на БНБ – Централно управление, на АД „Българска промишленост“ (вносната централа на индустрията), на Общия съюз на българските индустриалци. За обществената си дейност е награден с Орден за гражданска заслуга IV степен.

В продължение на 20 години е експерт-счетоводител на памукотекстилното АД „Принц Кирил“ в Габрово, в което той е неизменен член на Проверителния съвет, а в периода 1943–1944 г. е член на УС на дружеството. Член е и на Габровския общински съвет (1921–1923 г. и 1926–1934 г.).

Национализацията е удар и за този финансист и индустриалец. На 12 май 1949 г. е арестуван и изпратен в концлагера „Ножарево“, а след това е въдворен в концлагера „Белене“. Освободен е през 1953 г. От лагера излиза с разбито здраве. Лишен е от работа и пенсия⁵⁴⁵. Почива в Габрово през 1963 г.

⁵⁴⁴ Първанова, Мариана. Цит. съч.

⁵⁴⁵ Пак там, с. 73–74.

Индустриалецът Димитър Илев

Друг индустриалец, който е свързан с трикотажна фабрика „Бъдащност“ в Габрово и е подложен на репресии след 9 септември 1944 г., е Димитър Илиев Илев (1908–1960). Завършва френския колеж „Свети Августин“ в Пловдив. Изпратен е от родителите си в гр. Кемниц, Германия, във фирмата „Рихард Хартман“, производител на машини за текстилната промишленост, от която са закупени машините за габровската фабрика „Бъдащност“. Там Илев работи три години и се запознава с всички технологични операции на производството. Паралелно учи в техническото училище в немския град. Завръща се в България през 1931 г. и поема работата на технически ръководител на „Бъдащност“. От 1935 г. е директор на фабриката.

След национализацията семейството на Илев с двете му деца са заставени да напуснат семейната къща във фабриката. Остава без работа и изхранва семейството си, като се занимава със селско стопанство. На 20 май 1949 г. е арестуван и въдворен в концлагера „Ножарево“, а по-късно в концлагера „Белене“. Оттам е освободен през 1953 г. След това е принуден да работи в каменоломната в с. Владая, Софийско, и в строителството като стъклар⁵⁴⁶. Почива в София през 1960 г.

С фабрика „Бъдащност“ е свързан и Никола Иванов Килифарев (1898–1944), който завършва ШЗО и участва в Първата световна война, от която се връща с медал. В периода 1935–1942 г. той е член на Проверителния съвет на АД „Бъдащност“. Работи като полицейски пристав в Габрово (1923) и е околийски началник в периодите 1931–1935 г. и 1942 – 9 септември 1944 г., след което изчезва безследно. Осъден е през 1945 г. от „народния съд“ на смърт и конфискация на имуществото⁵⁴⁷.

Никола Конкилев – дързостта да бъдеш първи

Комунистическите репресии застигат и основателя на памучната предачница „Балкан“ Никола (Кольо) Христов Конкилев (1888–1957). Баща му Христо Конкилев⁵⁴⁸ е член на Революционния комитет в Габрово, организиран от Васил Левски, подвойвода в четата на Цанко Дюстабанов и опълченец. След Освобождението е три пъти кмет на Габрово и народен представител в осем Народни събрания и един от първите производители на гайтани. Почетен председател на Демократическата партия в Габрово.

⁵⁴⁶ Пак там, с. 111–114.

⁵⁴⁷ Пак там, с. 119.

⁵⁴⁸ Църов, Тихомир. Никола Конкилев – индустриалецът, обявен за враг на народа, чието дело е живо и днес. Източник: dariknews.bg, 3 април 2018 г.

Фамилия Конкилеви е сред основателите на вълненотекстилната фабрика „Троица“ през 1904 г., а в 1912 г. Христо Конкилев поставя началото на пасмантерийното производство с новата фабрика „Хрикон“⁵⁴⁹.

Никола Конкилев учи в Априловската гимназия, а след това заминава да работи в текстилна фабрика в Лайпциг, където същевременно учи в местното търговско училище (1904-1907). След това служи в 20-и пехотен Добруджански полк, а по-късно се включва в управлението на фабрика „Троица“. Участва в Междусъюзническата война в 23-ти пехотен Шипченски полк, а през Първата световна война служи в колоездачната рота при щаба на армията. След войните отново работи във фабрика „Троица“. През 1931 г. посвещава живота си на мечтата да построи и обзаведе с най-модерната за времето техника памукотекстилната фабрика „Балкан“ АД. Планът на предприятието е мащабен и включва освен работни помещения и работническо селище, басейн, игрище, дансинг, библиотека. От началото през 1934 г. до ноември 1944 г. е председател на Управителния съвет и управител на дружеството.

Никола Конкилев участва активно в обществения живот на Габрово – той е член на Общинския съвет в различни периоди през 20-те и 30-те години и на дружество „Юнак“ – Габрово, инициатор е за издигането на паметник на падналите габровци в борбите за освобождение. Привърженик е на Радикалдемократическата партия.

Въпреки трудностите не затваря фабриката през тежките години на войната. Специално за работниците си построява жилища край фабриката. След национализацията през 1947 г. е принуден да напусне къщата в района на фабриката. Оdržавено е и жилището му в центъра на Габрово.

От 1949 г. за индустриалеца, който по това време е 61-годишен, започва дълга обиколка из комунистическите концлагери. Първо е в лагера край с. Николаево, след това е в ТВО край Добрево (Тертер), въдворен е и в концлагера „Ножарево“, Тутраканско. Там е заедно с габровците Андрей Пръвчев, Стефан Дюстабанов, с брат си Цоньо Конкилев, Иван Калпазанов, Метю Метев, Ботю Радев, Христо Аврамов, Димитър Илиев и др. На 24 юли 1950 г. е въдворен в концлагера „Белене“, откъдето е освободен през октомври 1953 г. Излиза на свобода със съсипано здраве, но за кратко. През 1956 г., когато концлагерът „Белене“ е отворен отново, той е арестуван и въдворен на остров Персин. Този път се разболява тежко и в края на април 1957 г. почива в болницата в Свищов. Каква е истината и къде се намира гробът на Никола Конкилев, близките му не са научили до днес⁵⁵⁰.

⁵⁴⁹ Пак там.

⁵⁵⁰ Първанова, Мариана. Цит. съч., с. 177–191.

С фабрика „Балкан“ е свързан още един габровец – Дамян Димитров Бедрозов (1898–1969), завършил Априловската гимназия и право в Софийския университет. Работи като адвокат. В периода 1936–1941 г., както и през 1946 г., е член на Управителния съвет на памукопредачната фабрика „Балкан“ АД и води всички юридически дела на дружеството до национализацията. Член е на Радикалдемократическата партия в Габрово.

В периода 1949–1953 г. преминава през концлагерите „Ножарево“ и „Белене“. След като излиза на свобода, му е забранено да упражнява адвокатската си професия. Принуден е да работи като деловодител в управление „Трудови резерви“ и в Техникума по механотехника в Габрово⁵⁵¹. Почива в Габрово през 1969 г.

Фабрикантът Андрея Момерин

Подобна е съдбата и на друг известен навремето индустриалец, чийто род има казанлъшки корени, но семейството му се премества в Габрово – Андрея Момерин⁵⁵², който наследява фабриката на баща си Христак Момерин, основана през 1890 г. Първоначално бащата продава доставени от Виена и Букурещ копринени платове, кадифета и атлази. По-късно поръчва от Манчестър три ръчни плетачни машини „Харистон“. Малко след това внася и шевни сглобачни машини и започва производството на женски жакети. През 1890 г. Христак Момерин поставя началото на плетачната индустрия в България. Голямото търсене на трикотажни стоки го насърчава да закупи от германски и швейцарски фирми нови и големи жаккардови плетачни машини, шевни и сглобачни оверлог машини „Сингер“ и други спомагателни машини.

Синът Андрея поема касата и цялата търговска и административна работа, докато бащата се занимава с машините и обучаването на работниците. Андрея Момерин участва в Балканската война (неговото подразделение се бие при обсадата и превземането на Одрин през март 1913 г.), в Междусъюзническата война и в Първата световна война. Награден е с орден „За храброст“, носител е на синя лента – символ на гражданска и военна добродетел. Награден е от цар Борис III с кавалерски кръст „Свети Александър“ – първа степен, със златен медал за участие в Първата световна война и със сребърен медал за участие в Балканската война.

⁵⁵¹ Пак там, с. 200–202.

⁵⁵² Информацията за Андрея Момерин е получена от спомените му: Момерин, Андрея. От Диарбекир до Белене и по-нататък – пътят на габровската фамилия Момерин. Делова седмица Консулт, 2005.

Малко преди Първата световна война бащата строи нова фабрика върху закупен от него парцел от над 20 дка на бул. „Априлов“. Новата фабрика произвежда фланели за армията и е във възход. Точно тогава обаче, през 1918 г., след кратко заболяване Христак Момерин почива. През 20-те години Андрея Момерин развива фабриката на баща си. Освен неин собственик той е акционер и подпредседател на Индустириална банка „Габрово“, член е на Търговско-индустириалната камара във Варна, председател е на секцията за трикотажна индустрия при Съюза на българските индустриалци в София.

Национализацията за Андрея Момерин започва с нахлуване в дома му на въоръжени милиционери и цивилно лице, което му връчва писмо, подписано от секретаря на ЦК на БКП и министър на индустрията Петко Кунин, че фабриката му се национализира. Конфискуват закупените от него облигации за 7,5 млн. лв., ключа за касата и дори му пребъркват портфейла. Принуден е да продава семейни ценности, пиано, мебели от обзавеждането и шевна машина.

През 1949 г., след смъртта на Георги Димитров, в дома му отново нахлуват комунисти и го викат за справка в Държавна сигурност. „Чини ми се, че справката ще бъде за дълго, но ти не се тревожи, сбогом“, казва Андрея Момерин на съпругата си. След половин месец престой в затворническа килия е натоварен на конски вагони с други арестувани и са откарани в Русе, а оттам в лагера „Заград“ в Лудогорието, където са заставени да работят полска работа. След това е откаран в концлагера „Белене“ като „непоправим фашист“. Ето как той описва лагера:

„Живеем в бараки без прозорци, покрити с царевични стебла, а стените – изплетени от върбови клони и замазани с кал. След проверка всеки ляга на определеното му място на наровите и през нощта никой няма право да излиза, макар и по малка нужда. За целта до вратата е поставена газена тенекия. Излезе ли някой през нощта – стреля се на среща му.“⁵⁵³

В спомените си той разказва за лагерното ежедневие и за хората, с които споделя ужасната съдба в „Белене“. През юни 1950 г. е освободен. Родният му град Габрово го посреща с чужди хора, студено и негостоприемно. Синът му Христо Момерин си спомня:

⁵⁵³ Пак там.

„Баща ми се грижеше за работниците – имаше работнически жилища, един от първите в Габрово, откри работнически стол. Всички работници го обичаха – факт, потвърден от подписите, които събраха, за да го освободят от концлагера „Белене“.“⁵⁵⁴

След като баща му се връща от лагера „Белене“, „му бе отказано всякакво препитание“. Бори се да оцелее с производство на печурки и развъждане на свине. За да осигури минимална издръжка за сина си като студент, става зидар в ТЕЦ „Марица-изток“ на преклонните 74 години. Самият син понася млад ударите, че е дете на бивш човек, фабрикант. Христо Момерин е изключван от училище, а при Унгарските събития през 1956 г. е един от около 400-те студенти, изключени тогава от властта.

Предприемачът Никола Дончев

Не само габровските индустриалци са засегнати от национализацията и понасят репресиите на комунистическия режим. Същата съдба споделят и много от търговците в Габровско. Никола Маринов Дончев⁵⁵⁵ (1887–1971) е роден в габровското село Копчелии. На 11 години майка му го изпраща с 11 лева при вуйчо си, собственик на хан и магазин в Разград. Никола Дончев се жени за дъщерята на Джипо Попов, търговец, собственик на много земи и представител на тютюневия картел в Разград. Развива успешна дейност като предприемач, търговец, а по-късно и индустриалец. Притежава магазин за колониални стоки, складове на едро, развива търговия с вълнени платове и се занимава със строителство. В основата е на издействането на разрешително за строежа на ново читалище в Разград. Участва във финансирането на всички благотворителни акции в Разград – от построяването на стадион и нов читалищен салон до издигането на паметник на загиналите през войните. Придобива най-голям дял в мините за каолин в Сеново и Вятово („Каолин“). Членува в организацията „Обществена сила“.

След 9 септември 1944 г. е арестуван и отведен в участъка в Русе, където многократно е подложен на побой и унижения. След престоя в ареста на милицията е въдворен в лагера „Ножарево“, откъдето се връща отслабнал до неузнаваемост – 45 килограма. Режимът отнема всичките му

⁵⁵⁴ Пак там.

⁵⁵⁵ Никола Дончев е дядо на Никола Николов, депутат от СДС в 38-ото Народно събрание (1997–2001), в което е председател на Икономическата комисия. Никола Николов подпомага изследването „Бивши хора“ (2017).

финансови средства, възлизащи на 3 млн. лв. в банките, вписвайки му ги като облигационен заем. Дадена му е пенсия в размер на 13 лв. До края на живота си работи на лозето си, което тогава се намира зад сегашната болница в Разград⁵⁵⁶.

Държавна сигурност не само участва в обиските, изземванията на ценностите и имотите и въдворяването в концлагерите на индустриалците и търговците, но ги наблюдава и разработва години наред. В архивите на репресивния апарат е запазен списък с имената на общо 96 души от Габрово, бивши фабриканти и търговци в града, които ДС наблюдава⁵⁵⁷. В него са имената на Цоню Конкилев, Пенчо П. Семов, Петър Недев, Димитър Илев, Димитър Екимов, Андрея Момерин и още десетки габровци. Върху данните за Цоню Конклиев, Иван Денев, Петко Папазов, Стефан Кирчев, Пенчо П. Семов, Иван Добрев Калпазанов, Васил Ковачев, Петко Середжиев, Петър Кедев, Колю Бонев, Димитър Русев Димитров, Ганчо Гатев, Димитър Газурски, Димитър Илев, Иван Марокенджиев, Димитър Екимов, Георги Минков, Васил Парашкевов, Иван Иванов Стоманияков, Минчо Дойкин, Андрея Иванов, Кольо Карагьозов, Христо Шарилев, Христо Гъдев, Петър Стойчев, Гаврил Гаврилов, Борис Попов, Пантю Пантев, Димитър Пенчев, Пенчо Кирчев, Диню Недялков, Никола Тодоров, Борис Кунев, Петко Гаврилов, Велчо Българияев, Илия Немцов, Рафаел Плачков, Стефан Кашев, Христо Бобчев, Иван Семов, Петко Врачев, Христофор Ковачев – всичките индустриалци от Габровско, на ръка е написано „ТВО“, сигурен белег, че са въдворявани в комунистическите лагери.

В друг обемист документ на ДС, наброяващ 54 листа, фигурират имената на 50 бивши индустриалци, търговци и фабриканти от Габрово, класифицирани като „бивши капиталисти“, които ДС следи и след Априлския пленум на БКП през 1956 г., на който е утвърден за първи секретар на компартията Тодор Живков и са предприети стъпки за амнистии на хора, минали през месомелачката на жестоките преследвания по време на верния на Сталин български сатрап Вълко Червенков⁵⁵⁸. Документът е изгот-

⁵⁵⁶ Петров, Димитър. Никола Маринов Дончев от село Копчелии и приносът му за развитието на Разград от края на 20-те години до 1944 г. – Съдба на възход и забрава. // Народна култура на балканджиите. Етнографски музей на открито „Етъра“. Т. XI. 2014, с. 157–159.

⁵⁵⁷ АКРДОПБГДСРБНА, Литерно дело VI-Л-102, т. 1, Гб, л. 1–4, списък на бившите фабриканти и търговци от гр. Габрово, без дата, но попълван през 70-те години на XX век.

⁵⁵⁸ Пак там, л. 66–96, Строго секретен списък на вражеския контингент в гр. Габрово и

вен една седмица след началото на избухването на Унгарското народно въстание и очевидно цели да бъдат наложени превантивни мерки чрез арести, изселвания и въдворявания на българи от „вражеския контингент“, за които ДС следва да докладва на върхушката на компартията.

Както при отношението към наследниците на бившите хора в другите части на страната, така и в Габрово Държавна сигурност се „грижи“ за синовете и дъщерите на бившите индустриалци и търговци. Агентите на Окръжното управление на МВР–ДС в Габрово събират сведения за наследниците на някогашните собственици на фабрики. Архивите на ДС изобилстват със „сведения“ и „донесения“ от агентурния апарат 30 години след национализацията. Едно такова „сведение“ е за наследниците на фабрика „Рашееви“. То е осигурено от агент „Георги“ в явочна квартира „Грижа“ в Габрово през 1977 г. Забележително е, че доносът се отнася за вече починали хора и техните наследници, нямачи никаква вина, че са родствено свързани с фабриканти. В агентурното донесение е посочено:

„Фабриката им беше една от най-малките текстилни предприятия в Габрово. Произвеждаше груби вълнени платове и имаше около 30 души работници. По материално състояние бяха средни индустриалци. В града се ползваха със същото реноме. Инженер Вълчо Георгиев Рашеев минаваше за изтъкнат специалист в областта на текстилното инженерство. След национализацията беше на работа в ДИОВИ – Габрово. След разформироването му и преместването на обединението беше преместен в София.“⁵⁵⁹

12.3. Свидетелство за фабриканта Димитър Екимов⁵⁶⁰

Димитър Екимов (1903–1972) е най-малкият син от петте деца в семейството на Цоню Екимов и Недка Рашеева. Завършва Априловската гимназия през 1921 г. Като ученик е сред най-будните и любознателни деца. Благодарение на ораторските си и лидерски качества, въвежда практиката на взаимопомощ, като напредналите с учебния материал ученици

района по линия на Трето управление на ДС, съставен въз основа на писмо I-155 от 14 ноември 1956 г. на другаря министър.

⁵⁵⁹ Пак там, л. 228–229, Строго секретно сведение относно бившите собственици на фабрика „Братя Рашееви“ и техните наследници по линия на „бивши хора“, 17 февруари 1977 г., Окръжно управление на МВР–ДС Габрово.

⁵⁶⁰ Свидетелството за Димитър Екимов е предоставено от Цоню и Росена Екимови специално за настоящата книга.